

Intervju | **Monika Bulaj**

# »Ne verjamem v fotografijo, ki ni močna pripoved o resničnosti«

Fotografinja in performerka, ki izhaja s Poljske in se je ustalila v Italiji. Fotografira in piše, nastopa in predava. Njene fotografije objavljajo tudi ugledni časopisi, med njimi The Guardian, La Repubblica, Il Corriere della Sera. Po vsem svetu je že imela preko sto razstav. V tržaškem Skladišču idej so še do nedelje na ogled njene Geografie sommerse - Potopljene geografije

**Martin Lissiaich**

**TRST** Z Moniko Bulaj smo se pogovorili ravno v Skladišču idej. Po preboju čez njeno skromnost in nežnost so se nam med pogovorom odstirali neskončni svetovi. Na razstavi jih je poskusila povezati v pajčevini smeri na zemljevidu brez meja.

**Dokumentaristka, reporterka, performerka, fotografinja ... Kako pa se sami opredeljujete?**

Pišem, fotografiram, snemam. Tudi učim. Skušam vrniti gradivo kraju, iz katerega izhaja. Gradim mostove, povezave. Razkrivam jih tudi v obliki knjig. Prizadevam si za stik z ljudmi, zato stopam tudi na odre. V resnici ne ustvarjam gledališča. Pri našam zgodbe kot *storyteller*, kot neke vrste trubadur, ki ne poje, a včasih pleše. Temu pripovedovanju pravim *performing reportage*.

**Katero je osnovno gibalno vašega ustvarjanja?**

Z metaforami in lepoto merim v srca ljudi preko nedefiniranega in praznega prostora, ki se napolnjuje s fotografijo in z njeno kompleksnostjo. Delam z manjšinami v nevarnosti, ki prihajajo tudi do nas. Te pripovedi so namreč večkrat povezane z nami, na primer s potmi beguncev in ubežnikov. Razložiti skušam mehanizme migracij tudi na subtilen način. To predpostavlja veliko novinarskega in reporterskega dela, ki ga poskušam posredovati s poetično fotografsko govorico. Oblikovanje mehanizmov razkrivanja zgodbe je navsezadnje težko delo.

**Pri tem naj povem, da so fotografije iz Bihača, kjer se poti pregnanih manjšin križajo z balkansko potjo, naravnost ganljive.**

To je le fragment pripovedi, ker moja ni pripoved o Bosni. Za-



Poročati o lepem ne pomeni, da posuješ svet s sladkorjem. Lepota je lahko tudi ostra in boleča

čela sem v Afganistanu, pri narodu Hazara, in v Pakistanu, kjer ravno tako živijo pregnane manjšine. Zavedati se moramo vezi, ki povezujejo človeštvo. Osebe iz oddaljenih krajev so zdaj tu – poudarjam: tu. Afganistansko dekle narodnosti Hazara, ki je zbežalo pred Talibanami, sem posnela med kopačjem v Miljah. V Bihaču sem fotografirala mladega kristjana, prav tako iz Afganistana, ki se je obredno kopal, preden se je odpravil na balkansko pot. Ne vemo, ali je prispel do nas, morda je po poti umrl, kot jih umira veliko.

**Razmerje med podobo in besedo ima pri vašem delu temeljno vlogo. Kdaj veličastnost fotografije pusti mesto pripovedi?**

Ljubim fotografijo in ljubim besedo. Ne verjamem v golo fotografijo. Spoštujem velike mojstre iz preteklosti, a me le fotografiranje ne zanima. Ne verjamem v fotografijo, ki izpričuje le moje občutke udobja ali tesnobe ali moj ego in narcisizem. Ne verjamem v fotografijo, ki ne poskuša biti močna pripoved o resničnosti. Ta resničnost je izjemno zahtevna, zato ne verjamem niti v konceptualno fotografijo. Verjamem v realnost, ki jo je treba izkopati z neznanjskim, ogromnim naporom. Do tega je mogoče priti le, če vstopiš v nove svetove. Ljudem se je potrebno približati s ponižnostjo. Treba jih je ljubiti.

**Ob vaši razstavi Potopljene geografije je izšel tudi katalog, ki ste ga sami uredili.**

Fotografij v svojih knjigah ne obravnavam kot ilustracije zgodbe. Velja pa tudi obratno: didaskalija ni nikoli le razlaga posnetka. Obiskovalci lahko sami ugotovijo, da beseda včasih prihaja na dan, včasih pa ne. Ostajam zvesta novinarskemu pravilu petih angleških »W« oz. odgovarjam na vprašanja kdo, kaj, kje, kdaj, zakaj. Te informacije istočasno odstirajo zgodbe ljudi na fotografiji, ki jih ne morem strniti v didaskalije. Te so na razstavi krajše, v katalogu pa nekoliko daljše, a vsekakor vsebujejo le bistvene informacije.

**Kateri je torej pomen besede?**

Beseda je zame temeljnega pomena. Ta svoj avtorski projekt pa sem oblikovala kot glasbeno partituro z redkimi besedami, ki dajejo ritem. Pravo besedilo naj bi zaživel na koncu, morda v knjigi. Želela sem prote-

stirati in eksperimentirati hkrati. Preveriti želim, kaj se zgodi, če ostane fotografija najprej sama. In nato, na koncu, naj pride do izraza beseda in z njo ljudje, njihove zgodbe, imena, obrazi, življenja. Povedati želim, da nismo le na pragu fotogeničnega in skoraj kabalističnega sveta, a da se sproti odpirajo nekakšna vrata: ena za drugimi, kar je tudi simbolično, arhetipsko in metaforično.

**Bi nam to ponazorili s primerom?**

Nazorna se mi zdi fotografija ženske na vratih svetišča Kart-e Sakhi v Kabulu. Talibanami iz vrsta Isisa ga ob praznikih redno napadajo. Vsakič počí bomba, ki ubija. Svetišče so ustanovili Paštuni, je pa zelo priljubljeno, sploh s strani pripadnikov ljudstva Hazara. Ljubijo ga predvsem otroci, ker se ob praznikih pojavljajo sladice, igrala ... in bum! Vsakič treščí bomba.

**Ste bili kdaj priča terorističnemu napadu?**

Ne, zgodili pa so se po mojem obisku. Ljudje, ki zahajajo v ta svetišča, lahko umirajo ob veliki noči ali ob božiču. Opozorjam na fotografijo hčerke starešine verske ločine, ki je podobna Sufijem. Njenega očeta so radikalni pripadniki islama vahabitskega izvora, ki so zrastle v madrasah, poskusili ubiti trikrat. Programirali so jih za ubijanje otrok. Na poroko so prišli številni predstavniki katoliške vere. V Pakistan so jo prinesli misijonarji, kar nas lahko navezuje na sv. Tomaža. Gre za zelo krhko skupnost, ki stalno živi v strahu. Mestno četrt Johannesburg v Lahoreju so na primer že požgali.

**Ogled vaše razstave zahteva veliko znanja in dokumentiranja, tudi s strani obiskovalca. Marsikdaj omenjate neznane skupnosti in ljudstva. Kako se pripravite na obisk pri njih?**

Priprave zahtevajo ogromno časa. Ko sem nato na poti, pa skušam ne izgubiti fokusa. Na pot se odpravljam s seznamom krajev, ki jih želim obiskati. Poznati je treba tudi več jezikov, želela bi na primer bolje poznati jezike urdu, arabščino in turščino. Veliko dela me potem čaka ob vrnitvi, ko moram vse obiskane svetove povezati. Obiskovalci razstave so včasih zbegani zaradi prostranosti teh zgodb, toda mestoma sem zbegana sama, zato jih skušam postaviti v red in ravnovesje.



**Vaše delo je torej zahtevno in tudi nevarno.**

Z Afganistanom sem se ukvarjala tri leta. Najdlje sem bila tam tri mesece, doma sem imela otroke. Bilo je zelo nevarno. Bil je čas vojaške okupacije in terorističnih napadov Talibanov, ki so lovili novinarje. Pomikala sem se peš, oblečena sem bila kot Afganistanke. Skušala sem pripovedovati zgodbe, ki jih vojni reporterji ne opazijo. Večkrat poročajo z osebnim varstvom, zato ne vidijo veliko in, posledično, ne poročajo o ničemer.

**V Afganistanu so ponovno prepovedali ženskam, da se izobražujejo. Zaradi tega ste tam težje opravljali svoje delo?**

Večkrat sem bila potencialna tarča nasilja. Vedno sem pa našla nekoga, ki me je varoval. Potujem v doslednem alarmnem stanju. Vseskozi moram bliskovito oceniti, ali lahko zaupam osebi, ki jo srečam, na primer, ko vstopim v taksi. Dvakrat sem takoj izstopila, velikokrat pa sem zaznala, da lahko zaupam in je postal prevoznik moj »taxi driver«, učitelj jezika in informator o vsem, kar se dogaja v Kabulu. Nebogljnost, krhkost postane včasih tudi moja moč. V večini primerov pa so me dejansko slekli spola, nisem bila ne ženska ne moški, bila sem preprosto gost.

**Kdor obišče vašo razstavo, vam mora skratka zaupati, ko stopa v vaš svet?**

Svet je ogromen. Obiskovalca vabim le, da stopi z mano na pot.



Fotografinja »Svet je ogromen. Obiskovalca razstave vabim, da stopi z mano na pot,« pravi FOTODAMI@N